

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Renesanční politická filosofie: Niccolo Machiavelli

Tereza Čiháková

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Renesanční politická filosofie: Niccolo Machiavelli

Tereza Čiháková

Vedoucí práce:

PhDr. Daniel Špelda Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své bakalářské práce, PhDr. Danielu Špeldovi Ph.D., který mi poskytl cenné rady při zpracování tématu.

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.

Plzeň, duben 2012 .....

OBSAH

1. ÚVOD	2
2. ŽIVOT A DÍLO	4
2.1 VLADAŘ.....	6
2.2 ROZPRAVY	9
3. HLAVNÍ POJMY	10
3.1 LIDSKÁ PŘIROZENOST.....	10
3.2 CTNOSTI A VIRTÚ.....	16
3.3 ŠTĚSTĚNA	22
3.4 OSUD A SVOBODNÁ VŮLE	25
3.5 BŮH A NÁBOŽENSTVÍ	27
4. ZÁVĚR.....	31
5. RESUMÉ.....	33
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	34

1. ÚVOD

Ve své práci se zabývám hlavními pojmy Machiavelliho filosofie, tj. lidská přirozenost, ctnosti a virtú, štěstěna, osud a svobodná vůle, náboženství. V první kapitole stručně shrnu nejdůležitější okamžiky Machiavelliho života. Zaměřím se především na jeho politickou dráhu, krátce se zmíním o mužích, kteří ho ovlivnili na diplomatických cestách. Poté představím Machiavelliho hlavní díla v historickém a sociálním kontextu. Hlavní metodou mé práce bude četba zdrojů české i zahraniční relevantní literatury a zejména nastudování knih samotného Machiavelliho. Jako hlavní tituly k pochopení problému mi primárně poslouží Machiavelliho práce v oblasti politické a sociální sféry- především pak *Vladař* a *Rozpravy*.

Druhá kapitola je rozdělena do pěti podkapitol a je ústřední částí mé práce. V první části kapitoly se budu soustředit na lidskou přirozenost. Machiavelli byl mužem, který se v životě setkal s mnoha různými lidskými povahami. Na svých diplomatických cestách pozoroval chování státníků, jejich reakce na určité situace, ze kterých následně vyvozoval závěry. Z těchto závěrů poté vyplývají rady panovníkovi. Aby si vladař zajistil stabilní vládu, musí poznat lid a podle toho konat svá rozhodnutí. Proto je tento pojem pro Machiavelliho filosofii podstatný.

V druhé podkapitole se zaměřím na ctnosti, zejména na pojem *virtú*. Právě kvůli tomu, jak Machiavelli chápe tento termín, se jeho filosofie stala natolik kontroverzní. V dobové tradici měl muž oplývající *virtú* pouze ty vlastnosti, které se považují za dobré. Podle Machiavelliho však nelze konat pouze dobro, aby vedlo jednání k užítku. Tímto tvrzením přišel ke své pověsti, která o něm hovoří jako o muži zrádném a falešném. V této části přiblížím význam slova *virtú* tak, jak ho vnímal Machiavelli. Zároveň se pokusím zjistit, zda je jeho negativní pověst skutečně oprávněná.

Ve třetí podkapitole se zabývám *Štěstěnou* a tím, jaký má vliv na lidský život. Na několika příkladech ukážu, jak *Štěstěnu* vnímali Machiavelliho předchůdci a v čem se tyto názory liší od jeho pojetí. Hlavním přínosem této části práce bude ukázat, jak se

má vladař chovat, aby si *Štěstěnu* získal na svou stranu, a jak je důležité, aby při něm stála.

Ve čtvrté podkapitole budu psát o tom, z jaké části člověka ovlivňuje Osud, a z jaké části si svůj život formuje sám, svou vůlí. Na závěr kapitoly ukážu Machiavelliho vztah k Bohu a náboženství, především ke křesťanství.

Účelem a cílem této práce je systematicky prozkoumat hlavní teze Machiavelliho filosofie. Pochopení a vysvětlení ústředních pojmů jeho učení je základem k pochopení samotného Machiavelliho. Mým úkolem je zjistit skutečnou povahu Machiavelliho filosofie.

2. ŽIVOT A DÍLO

Nicolló Machiavelli se narodil ve Florencii 3. května 1469 do chudé rodiny.¹ Vlivem svého otce Bernarda měl možnost studovat u vzdělaných humanistů a získal znalost latiny, historie i politiky. Svůj aktivní politický život započal v roce 1498, po pádu Savonarolovy vlády. Díky svému nadání² se stal druhým kancléřem a začal sloužit Válečné desítce, výboru, který odpovídal za diplomatické a zahraniční vztahy republiky.³ Zprvu měl za úkol především vyřizování korespondence, později začal dostávat zodpovědnější úkoly, jako byly cesty do zahraničí, zúčastnil se mnoha obtížných misí do Francie, Německa a Itálie. Tam se setkával s významnými panovníky a získával zkušenosti. Do Florencie pak posílal zprávy o zahraničních událostech. Stal se tajemníkem kancléře a diplomatem, postupně tak začal pronikat do politického světa, především do státních záležitostí Florencie.⁴ V rámci politických záležitostí se setkal s vůdci, jakými byli např. papež Julius II., Ludvík XII. Francouzský, císař Maxmilián I. nebo Cesare Borgia.

Jak Machiavelli často zdůrazňoval, jeho největším životním snem a cílem bylo sjednocení Itálie. Machiavelli byl po dlouhou dobu nucen přihlížet chybám tehdejších vládců, především pak těm, které páchali florentští političtí činitelé. Často musel jednat ve vnitřním rozporu se signorií, jež mnohokrát chybovala, a Machiavelli i přes svou snahu a talent vypořádat vhodné řešení mohl mnohdy jen přihlížet, jak tehdejší Itálie nevzkvétá, když státníci volí řešení naprosto nešťastná. Skinner zjišťuje, že se Machiavelli na svých diplomatických cestách stále více utvrzoval v neschopnosti florentské politiky. Zmiňuje se o návštěvě Ludvíka XII: „Nakonec sice Machiavelli zůstal u francouzského dvora téměř půl roku, ale návštěva ho více poučila o stále pochybnějším postavení italských městských států, než o francouzské politice.“⁵ Itálie byla v té době zemí nesjednocenou a italské státy neměly budoucnost, což si

---

¹ SKINNER, Q. *Machiavelli*. Praha: Argo, 1995, s. 10.

² Pravděpodobně především díky vlivu jednoho z předních italských humanistů Marcella Adrianiho, který se sám stal prvním kancléřem a v Machiavellim viděl potenciál. (Tamt., s. 13)

³ Tamt., s. 13.

⁴ McGREAL, I. P. (ed.) *Velké postavy západního myšlení*. Přel. Martin Pokorný. Praha: PROSTOR, 1997, s. 165.

⁵ SKINNER, Q. *Machiavelli*, s. 14.

Machiavelli odmítal připustit. Gorfunkel situaci v Itálii popisuje takto: „Země rozdrobená na malá knížectví, která žila v neustálém nepřátelství a neštítala se hledat pomoc u mocných sousedů, se stala snadnou kořistí dobyvatelů, jablkem sváru mezi Francií a Španělskem.“⁶

Když se ve Florencii dostal k moci rod Medicejských, byla rozpuštěna florentská republika. Machiavelli byl následně propuštěn ze svého místa kancléře i diplomata a falešně obviněn z účasti na nevydařeném spiknutí proti medicejské vládě.⁷ Byl mučen a odsouzen k věznění a pokutě. Zle ho zradila nepřízeň osudu.⁸ Naštěstí pro Machiavelliho byl v té době na místo papeže jmenován Lev X., který vyhlásil amnestii, a Machiavelli byl propuštěn. Když věznici opustil, sklíčený se stáhl do soukromí na svůj stateček. Tam mohl nerušeně sledovat politickou scénu jako analytik, nikoli jako přímý účastník.⁹

Toužil se vrátit do politického života, ale už nikdy se mu to nepodařilo. Zůstaly mu však zkušenosti, které nasbíral jako tajemník a velvyslanec. Byl si jistý tím, že ví, jak pomoci panovníkovi získat a udržet si moc a zemi tak zanechat v těch nejlepších podmínkách pro další vládu. Vypozoroval mnoho chybných kroků a mnoho brilantních rozhodnutí. Rozhodl se tedy sepsat své zkušenosti a názory do knihy s názvem *Vladař*. Jedná se o Machiavelliho nejslavnější dílo. Mezi jeho nejvýznamnější literární tvorbu dále patří knihy: *Rozpravy*, *Úvahy o vládnutí a vojenství*, divadelní hra *Mangragora* a osmidílné *Letopisy Florencie*. Niccolo Machiavelli zemřel 21. června roku 1527, obklopen rodinou a přáteli. Byl pohřben v Santa Croce a na hrobu má nápis: „Žádný epitaf se nevyrovná tak velikému jménu.“¹⁰

---

⁶ GORFUNKEL, A. CH., *Renesanční filozofie*, Praha: Svoboda, 1987, s. 151.

⁷ WHITE, M. *Machiavelli- nepochopený muž*. Přel. Gerik Císař. Praha: BB/art, 2006, s. 171-173.

⁸ Tamt., s. 172- 173.

⁹ SKINNER, Q. *Machiavelli*, s. 30.

¹⁰ WHITE, M. *Machiavelli- nepochopený muž*, s. 249.

2.1 VLADAŘ

V ústraní od politického života se Machiavelli každý večer uchýloval ke čtení antických dějin a studuje umění vládnutí.¹¹ Vychází z množství zkušeností, které nasbíral léty strávenými na diplomatických cestách. Když nemohl být přímo v politickém dění Florencie, toužil své znalosti zužitkovat a pomoci nejen tehdejšímu panovníkovi, ale především své milované zemi. Proto sepsal *Vladaře*. Machiavelli dokončil tento spis roku 1513.¹² Jedná se o dílo skládající se z dvaceti šesti kapitol, jež obsahují rady panovníkovi, jak má postupovat a vládnout, chce-li dosáhnout úspěchu a dlouhotrvajícího slávy pro sebe, pro svou zem a připravit půdu pro další následovníky. Jak má získat moc, udržet si ji a neztratit?

Jednotlivé kapitoly *Vladaře* jsou věnovány různým formám vlády, způsobům nabytí moci, jejího udržení i vlastnostem panovníka. Zpočátku se jedná o rady, které nejsou kontroverzní a čtenáři se tak může zdát, že se jedná o pouhý souhrn suchých doporučení. V druhé části spisu se však Machiavelli začne zabývat tématy, jako je *virtú*, *Štěstěna* či *osud*. Zásadním paradigmatem se stává novost a jinakost Machiavelliho názorů a myšlenek.

Machiavelli se rozhodl tento spis doručit prostřednictvím svého přítele Vettoriho¹³ Lorenzu Medicejskému¹⁴, tehdejšímu florentskému panovníkovi, jako „výraz mé připravenosti Vám sloužit“.¹⁵ Právě do něho vkládal Machiavelli největší naděje při splnění svého snu, sjednocení Itálie. Jak Machiavelli píše v dopise, který adresoval právě Lorenzu Medicejskému: „Ačkoli své dílko nepovažuji za důstojné Vaší velikosti a proslulosti, doufám, že je přijmete s laskavou shovívavostí, neboť nemám většího daru než svou naději, že Vám umožním, abyste se v krátkém čase dozvěděli i pochopili to, co já po mnohaletém bádání, jež nebylo bez těžkostí a

---

¹¹ SKINNER, Q. *Machiavelli*, s. 30.

¹² SCHMITT, C. B. (ed.) *The Cambridge History of Renaissance Philosophy*. Cambridge: Cambridge University Press, 1991.

¹³ HIBBERT, CH. *Florence: Životopis města*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997, s. 198.

¹⁴ Tamt., s. 189

¹⁵ Slova Machiavelliho v úvodním dopise, který zaslal L. Medicejskému (MACHIARELLI, N. *Úvahy o vládnutí a vojenství: Vladař, úvahy o umění válečném, Rozpravy o prvních deseti knihách Tita Livia*, s. 17.)

překážek.¹⁶ Bohužel vládce tento dar od bývalého diplomata nepřijal s očekávaným nadšením a nijak se mu nevěnoval. King namítá, že se na tom mohl podílet i Vettori, který sám nejspíš nebyl dílem nijak nadšen. Zřejmě neshledal spis ukrutným a zkaženým, jako mnoho čtenářů později. Podle Kinga však dospěl k závěru, že stačí několik sporných tvrzení ve *Vladařovi* a Machiavelliho by mohl uvítat medicejský soud.¹⁷ Dílo našťestí nepropadlo vniveč a několik let po Machiavelliho smrti, v roce 1527¹⁸, došlo k prvnímu vydání knihy.

Rady formulované Machiavellim vyvolaly v Itálii velký ohlas. Především jde o spis, který lehce ironicky předkládá a ukazuje skutečnost realisticky, takovou jaká je, nabízí nezkreslený pohled. Machiavelli prezentoval své myšlenky jasně, přímo a na rovinu. Ve snaze podat panovníkovi ty nejlepší rady a tím zajistit rozkvět milované Itálie, předkládal svůj názor upřímně a bez příkras. Nebál se jít proti proudu a prezentoval svou pravdu, založenou na zkušenostech, beze strachu z následků. Vzhledem k tomu, že kniha vyšla v době, kdy bylo prakticky jediným náboženstvím křesťanství, se kterým se Machiavelli často rozcházel, není divu, že pro své kontroverzní rady a názory spis vyvolal velký ohlas. *Vladařovi* se někdy říká „kodex tyranie“¹⁹, tak se také dílo dostalo do podvědomí veřejnosti. Autor se nevyhýbal radám, které jsou z mnoha stran kritizovány pro svou nehumánnost a krutost. Pokud jsou však jedinou možností k dosažení cíle, nezbyvá, než je použít. Kvůli této myšlence dodnes jeho jméno vzbuzuje převážně negativní nebo pohrdlivé až urážlivé reakce. Otázkou zůstává, zda byl Machiavelli opravdu zastáncem krutosti a zrady, nebo šlo jen o nepochopení jeho hlavních myšlenek.

Vladař je dílem, které je primárně určené Lorenzu Medicejskému, právě tomuto panovníkovi chtěl Machiavelli dobře poradit na cestě stát se výborným vladařem. Nešlo pouze o dobrý úmysl, Machiavelli se staral také o své vlastní zájmy, především o to, aby se vrátil do politického života. Ve *Vladařovi* nedodržel plnou nezaujatost, vzhledem k tomu, že se po mnoho let plně oddal florentské vládě, a ačkoli

---

¹⁶ Tamt., s. 17.

¹⁷ KING R. *Machiavelli, Philosopher of power*. Harper Collins e-books, 2007, s. 160.

¹⁸ BROTON, J. *The Renaissance A Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press, 2006, s. 55.

¹⁹ Pro *Vladaře* používají tento název především jeho odpůrci, ke kterým patřili Shakespeare, Marx, Engels, či Edmund Burke. (SKINNER, Q. *Machiavelli*. S. 8.)

svojí funkci konal zdařile, zradila ho. Na konci *Vladaře* se plně ukazuje Machiavelliho obrovská touha po návratu do politiky. Přestože nezaujatý pohled by rozhodně nemohl popsat Lorenza Medicejského jako skvostného vladaře a dodnes se můžeme jen domnívat, jestli samotný Machiavelli myslel svou chválu upřímně, v 26. kapitole ho velebí a nazývá mužem s pravým *virtú*, jemuž přeje doba, situace i Bůh. Machiavelli na Lorenza upíná své tužby o sjednocení Itálie a říká, že jen muž jeho velikosti může zemi opět pozvednout.²⁰

---

²⁰ MACHIAVELLI, N., *Úvahy o vládnutí a vojenství: Vladař, úvahy o umění válečném, Rozpravy o prvních deseti knihách Tita Livia*, s. 73.

2.2 ROZPRÁVY

Rozpravy o prvních deseti knihách Tita Livie jsou Machiavelliho nejobsáhlejší spis, jenž bohužel přes veškeré své kvality dodnes zůstává ve stínu *Vladaře*. Dílo je rozčleněno na tři knihy, ty na příslušné kapitoly. Na začátku každé kapitoly se objeví citace z *Dějin Tita Livie*, kterou se Machiavelli následně zabývá a s její pomocí vysvětluje především otázky vzniku, udržení a vývoje republik. Dá se říci, že se jedná o knihu oslavující Řím. Napříč celými *Rozpravami* Machiavelli toto město velebí, ať už se jedná o zakladatele, panovníky, občany, zákony, válečná tažení, státní zřízení či náboženství. Je však třeba dodat, že k úkolu přistupuje racionálně, tudíž se v několika málo úsecích objeví i kritika politických kroků a rozhodnutí, jež vedla ke komplikaci růstu římského impéria. Úspěch města podle něho spočívá nejen v již zmíněných předpokladech, které dokázali Římané naplnit. Při zrodu Říma stálo na jeho straně štěstí, dobré zákony i schopní vladaři. Ovšem nejpodstatnější byl moment, kdy moudří zákonodárci skloubili tři typy vlády ve formu smíšenou- směs oligarchie, aristokracie a demokracie, jež se vzájemně kontrolují.²¹

---

²¹ *Tamt.*, s 163.

3. HLAVNÍ POJMY

3.1 LIDSKÁ PŘIROZENOST

Machiavelli ve svých radách vychází z předpokladu, že panovník bude vládnout lidu. Říká, že pokud mu chce vládnout dobře, vládu si udržet, získat respekt, být obáván a zároveň milován, musí vycházet z reálné lidské přirozenosti, z toho, jaký je lid, jemuž bude vládnout. Machiavelli vidí lidskou povahu jako proradnou a lidské bytosti jako nelojální a neupřímné. Lidská podstata je fakticky hlad, touha a vášeň po vítězství osobního egoismu, zisku majetku a moci.²² Dokud lidem plynou výhody z určitého jednání, pak jsou schopni nabídnout vládci svou krev i majetek, život i děti. Ovšem v tom tkví jejich proradnost, činí tak jen když je tato potřeba velmi vzdálená a nehrozí její bezprostřední naplnění. Pokud se však potřeba takto pomoci panovníkovi přiblíží, je zcela ve shodě s jejich přirozeností, že se začnou bouřit. Podle Machiavelliho jsou tyto pochody typické a nejsou špatné samy o sobě, jen v porovnání s některými etickými zákony se jako špatné jeví. Člověk si je vědom, jak by měl žít podle morálních principů, aby se jeho jednání shodovalo s křesťanskými ctnostmi. Podle Machiavelliho je nicméně realita mnohdy jiná, společnost je zkažená, a aby člověk v této společnosti přežil a zachoval si bezpečnost, koná v rozporu s morálkou.²³

Aby si panovník udržel vládu, musí stále myslet na to, že v lidské přirozenosti je v první řadě prohnílost, lidé jsou od přírody zlí. Machiavelli říkal, že pokud tuto zásadu bude panovník opomíjet, je předem předurčen k neúspěchu a záhubě. Kdykoli člověk najde příležitost, ukáže svůj zlý charakter, svoji špatnou stránku osobnosti. Machiavelli přitom nebere v potaz lidský vývoj. Svět chápe jako neměnný a stejný, kde je dobro a zlo, které se stěhuje z jedné země do druhé.²⁴ Ve třetí kapitole *Rozprav* Machiavelli dokazuje, že i historikové nabádají vládce, aby lid považovali už od počátku za špatný a zkažený a jakmile se člověku naskytne příležitost, tak v něm jeho

---

²² KING R. *Machiavelli, Philosopher of power*, s. 159.

²³ GARIN, E. (ed.) *History of Italian Philosophy, Volume I.*, New York: Robopi B. V., 2008, s. 493.

²⁴ GORFUNKEL, A. CH., *Renesanční filozofie*, s. 155.

špatné vlastnosti převážit. Špatnost může být i utajená, v tom případě nám ji nejlépe odhalí čas, jenž je otcem moudrosti.²⁵

V 16. kapitole *Vladaře* se Machiavelli zabývá otázkou, zda je lepší být panovníkem obávaným, či oblíbeným. Obě vlastnosti skloubit nelze. U tohoto problému musí vládce vycházet právě z charakteru společnosti. „Lidé jsou nevděční, pokryteční, zbabělí a ziskuchtiví, a pokud je ruka páně otevřená, přetrhli by se dobrou vůlí, slibují hory, doly. Jakmile však dojde na lámání chleba, na čtvrtáku obrátí.“²⁶ Zákodárci musí myslet na to, že peníze dovedou zkazit i velmi dobré lidi, proto je třeba už zpočátku vlády krotit choutky občanů.²⁷ Panovník tedy musí volit respekt před popularitou, protože se na společnost nemůže spolehnout. Být respektovaný vládce však neznamená vzbouzet strach, který vede k nenávisti a ta k převratům, bouřím a neklidným dobám jak pro společnost, tak pro panovníka. Udržet si respekt znamená nesahat poddaným na majetek a ženy. Když dojde na nejhorší a je nutno prolít krev, musí mít vladař pádný důvod. V povaze člověka je zapomenout na ztrátu lidskou, nikoli však na ztrátu majetku.

Machiavelli jako příklad výborného vojevůdce uvádí Hannibala, který podle něho prokoukl lidskou přirozenost svých vojáků a stanul v čele své armády jako muž s vynikajícími vojenskými schopnostmi, jež kombinoval s krutostí. Proto i v době neúspěchů budil u svého vojska obdiv. Dalšími muži historie, ke kterým Machiavelli vzhlíží a uvádí je jako příklad vynikajících lidí, jsou Mojžíš, Kýros a Romulus.²⁸ Jeho úctu zasluhují proto, že dokázali využít nabízené možnosti a vládu získali svými mimořádnými schopnostmi. Svou slávu by však nikdy nezískali a neudrželi si ji, kdyby nekonali v rozporu s křesťanskými ctnostmi.

Lid je nestálý a mění názory, pokud si panovník dobude slávy, ještě neznamená, že si ji udrží. Je tedy nezbytné, aby byl neustále bdělý a připravený použít sílu k prosazení svých zákonů, ihned jak víra v něj lid opustí. Je třeba myslet na tento rys lidské povahy a krotit choutky i ctižádost občanů. Je nutné, aby lidé počítali s tím,

---

²⁵ MACHIAVELLI, N. *Úvahy o vládnutí a vojenství: Vladař, úvahy o umění válečném, Rozpravy o prvních deseti knihách Tita Livie*, s. 164.

²⁶ Tamt., s. 55.

²⁷ Tamt., s. 217.

²⁸ Tamt., s. 29.

že za chování v rozporu se zákonem následuje trest.²⁹ Společnost podle Machiavelliho nemá ráda novoty a nevěří jim. Ti, kdo prosazují změny, se tudíž setkávají s velkou bariérou odporu. Jakmile ji však překonají, mohou dojít slávy snáz než kdokoli jiný, získají moc i vážnost.³⁰

Machiavelli uvádí, že aby byla vláda úspěšná, nemůže se vladař spolehnout na sliby svých poddaných, musí věřit jen sám sobě. Lidé často něco předstírají a tají, vladař by byl ztracen, pokud by se spoléhal na jejich sliby. Aby si dokázal poradit s lidskou přirozeností občanů své země, nemusí mít všechny vlastnosti, jež jsou pokládány za ctnostné, musí však předstírat, že tyto vlastnosti má, že se jedná o jeho přirozenost. Pokud naopak ctnostmi disponuje, ani v tomto případě je nemůže dát najevo za všech okolností a musí se držet své role. Zejména u nového vládce je nežádoucí, aby se choval pouze v rámci svých kladných vlastností. Lidé se dají snadno ošálit tím, co vidí na první pohled. Když tedy hodnotí vladařovo chování, nekriticky přijímají to, co je jim předkládáno. Vladaře navíc znají spíše zprostředkovaně, panovník se uchyluje k izolaci a nestýká se s občany, proto není těžké lidem vykreslit obrázek vladaře takového, jakého si přejí mít. V neposlední řadě je třeba připomenout, že panovník je vždy posuzován podle výsledků svých činů. Pokud je úspěšný, stane se nedůležitým způsob, jakým jich dosáhl.³¹

Zde se objevuje myšlenka, za kterou je nejvíc kritizován a ukazuje se zde důvod, proč se jeho jméno často spojuje s falší a zradou. Podle Machiavelliho je hlavním cílem vládce udržet fungující stát, aby toho dosáhl, často musí jednat v rozporu se svou přirozeností a uchýlovat se k chování, které je proti všem příkázáním, božím i lidským.³² Úspěšný vládce musí být silný a konat i v rozporu s představou toho, co se považuje za správné. Chce-li konat ctnostně v každém případě, je mezi tolika lidmi, kteří jsou špatní a zlí, nutně odsouzen k nezdaru. Pokud to vyžaduje politická situace, v krajním případě, musí panovník k udržení státu využít násilností, úskoků, lstí i vražd, je-li to nutné. Zatímco vlastnosti, které lid považuje za dobré, mohou panovníka odsoudit k nezdaru a s ním i jeho občany a vládu, vlastnosti a

---

²⁹ Tamt., s. 218.

³⁰ Tamt., s. 56.

³¹ Tamt., s. 57.

³² Tamt., s. 57.

činy, které jsou považovány za špatné, mu naopak mohou pomoci k bezpečnosti a prosperitě. Když je však krizová situace zažehnána a není důvod pokračovat v násilí, je třeba se vrátit k předchozímu způsobu vlády. Zlo je tedy nutné provést rychle a účelně, musí ho být méně a co nejméně se opakovat. Tak bude přijato s boží a lidskou pomocí. Vladař musí trvale konat dobrodiní, aby si lidé byli stále vědomi toho, že vládce koná pro jejich blaho.³³

Za představitele účelně použitého násilí považuje Cesara Borgiu. V Machiavellim vzbuzuje jeho jednání, kdy nechal chladnokrevně zavraždit vůdce spiknutí proti své osobě, zděšený obdiv. Respekt si však získal řešením, ke kterému se odhodlal, aby se situace neopakovala. Místo, aby si najímal spojence, rozhodl se vytvořit si vlastní ozbrojené síly.³⁴ Borgia kvůli tomu, že příliš spoléhal na štěstěnu, nedopadl nejlépe, ovšem nelze přehlížet skutečnost, že se historicky více dařilo těm vladařům, co vládli proradně, než těm, kteří se zuby nehty drželi etických zásad a ctností.³⁵ Je jistě chvályhodné a šlechetné, držet se vlastností, jež jsou všeobecně považovány za dobré, mít ryzí charakter, být čestný, štědrý a lidský. Ovšem Machiavellimu zkušenost říká, že pokud chce vladař vytvořit perspektivní a dlouhotrvající vládu, s takovými vlastnostmi se mu to jen stěží podaří.

Kromě lidských zákonů, podle nichž vládce jedná, musí vzít v potaz i zákony přírodní a vytvořit mezi nimi shodu. Pokud to lze, má se vládce držet zákonů lidských, když to ale musí být, nastupuje chování vedené přírodními zákony. Pravý vladař se musí umět chovat oběma způsoby, jedno bez druhého nelze nazvat dobrou vládou. „Panovník musí umět vybírat i z živočišné říše. Měl by dávat přednost lišce a lvovi. Lev nepostřehne léčku, liška si neporadí s vlky. Měl by teda být bystrý jako liška a silný jako lev. Kdo si myslí, že vystačí se silou, tomu nepatří do ruky žezlo.“³⁶

Je třeba říci, že Machiavelliho kritický názor na lidskou přirozenost byl ovlivněn a poznamenán jeho vlastním životem a zkušenostmi. Machiavelli byl jistě moudrý muž, a přes všechny své schopnosti a dovednosti se stal svědkem mnoha

---

³³ Tamt., s. 38-39.

³⁴ SKINNER, Q., *Machiavelli*, přel. S. Pošutková- Menšíková, Praha: Argo, 2005, s. 26.

³⁵ KING R. (ed.), *Machiavelli, philosopher of power*, s. 158.

³⁶ MACHIAVELLI, N. *Úvahy o vládnutí a vojenství: Vladař, úvahy o umění válečném, Rozpravy o prvních deseti knihách Tita Livia*, s. 56.

krutosti a zbabělosti, sám se stal obětí lsti, mučení a věznění. Proto byl nejspíš cynický v době, kdy psal *Vladaře*. Několik let pečlivě studoval lidskou povahu a výsledkem se stalo, že lid viděl jako nevděčné lháře prahoucí po moci a majetku. Machiavelli vysvětluje jak páchat zlo, což je to, co zapříčinilo jeho špatnou pověst. Ovšem násilí pramení pouze z charakteru lidu. Jediná jistota, na kterou se můžeme spolehnout, je lidská přirozenost, jež se nemění a zůstává ve všech historických obdobích stejná. V průběhu věků se lidé nebyli schopni poučit z omylů svých předchůdců a stále opakují ty samé chybné kroky.

Machiavelli důrazně doporučuje nechat se inspirovat moudrými vladaři a vyvarovat se omylů pramenících z historie. Za základní chybu považuje neznalost společnosti, lidé velmi málo čtou, nemají zájem o minulost, a když už si něco přečtou, většinou jim uniká smysl.³⁷ Proto jim radí, ať studují dějiny a učí se tu nejlepší politiku. Tak budou schopni najít nejvhodnější způsob vlády, v historii je totiž tisíce příkladů a nebude složité najít takový, který by zaručil co největší prosperitu a přizpůsobit řešení své době. Podle Kinga Machiavelliho spisy předkládají, že „lidé mají na jedné straně svobodu jednání, mají možnost studovat tu nejlepší politiku, na druhé straně jim tuto svobodu popírá a vidí lid jako bezmocné hračky v rukou svých vlastních povah, kteří jsou nevyhnutelně odsouzeni k selhání, jakmile nejdou s dobou.“³⁸ V šesté kapitole *Vladaře* sám říká, že „moudrý člověk půjde cestou prošlapanou jen znamenitými předchůdci a napodobí ty největší, aby se jim alespoň v něčem podobal, když už se jim zcela nevyrovná“.³⁹

Za příklad vlády, jež je hodna následování pak považuje Řím, za příklad vládce např. Lykúrga.⁴⁰ Řím je město svobodného a nezávislého původu, obklopeno úrodnou krajinou, které se nachází v blízkosti moře. V historii dosáhlo mnoho slavných vítězství a bylo centrem obrovské říše. I po staletí si zachovalo velikou sílu, nejen díky svým vládcům, ale také díky svému obyvatelstvu. Velký vliv na jeho další rozvoj měly

---

³⁷ Tamt., s. 157.

³⁸ KING R. (ed.), *Machiavelli, philosopher of power*, s. 177.

³⁹ Tamt., s. 29.

⁴⁰ Lykúrgos- zakladatel Sparty. Dal jí zákony, ve kterých vymezil šlechtě, králi i lidu stejná práva. Díky tomu vládl ve Spartě klid více než osm set let.
(MACHIARELLI, N. *Úvahy o vládnutí a vojenství: Vladař, úvahy o umění válečném, Rozpravy o prvních deseti knihách Tita Livia*, s. 163.)

zákony Romulovy a především Numovy.⁴¹ I přes velký vzor v historii se lidé dosud nedokázali poučit. Sám Machiavelli říká: „Jsem smutný, když vidím, jak pouze z vnějšku obdivujeme, co vykonaly staré říše a republiky, králové, vévodové a zákonodárci, ale poučit se z jejich skutků nedokážeme.“⁴²

---

⁴¹ Tamt., s. 154.

⁴² Tamt., s. 157.

3.2 CTNOSTI A VIRTÚ

Pojem *virtus* pochází z latinského výrazu pro mužnost, zdatnost, ctnost, statečnost a vnitřní sílu osobnosti. Tento termín se objevuje již v antice. Pro křesťanské filozofy tento pojem označuje štědrost a čestnost člověka, vyznačuje se tím, že se pod něj zařazují zpravidla kladné charakterové vlastnosti. Dle slov Pontana je *virtus* dokonce „nejskvělejší věc na světě, velkolepější než samotné slunce“.⁴³ Tento termín je ekvivalentní s pojmem *areté*, nebo-li ctnost. V umění pojem *virtuoso* označuje vlastnost umělce, který své dílo tvořil s nevídanou vášní a zaujetím. Pro pojem *virtus* existuje mnoho vysvětlení a nelze ho obecně definovat. Machiavelliho termín *virtú* je nejasně definován, nikde není přesně vysvětlen jeho význam. Zatímco výraz *virtus* se dá přeložit jako soubor křesťanských ctností, Machiavelliho pojem *virtú* tak rozhodně překládat nelze, už jen proto, že na rozdíl od tehdejší tradice Machiavelli zdůrazňuje ctnosti pohanské a křesťanství jako takové spíše kritizuje.⁴⁴ Proto je lépe termín vůbec nepřekládat, vzhledem k tomu, že ani sám autor ho nikdy přesně nevymezil. Pojem *virtú* však užívá velmi důkladně.

V humanistické tradici Cicero definoval pravého muže obdařeného ctnostmi. Mezi základní ctnosti patří moudrost, spravedlnost, odvaha a střídmost (Seneca doplňuje velkodušnost, štědrost, čest a slávu). Jen v případě, že bude vladař postupovat mravně, může dosáhnout toho, po čem touží. Před vydáním *Vladaře* je tedy *virtus* spojován s mravností a Machiavelliho současníci neustále opakují argumenty, které jsou v souladu s morálkou.⁴⁵ Machiavelli s křesťanskými humanisty souhlasí v mnoha ohledech, stejně jako oni vidí pravého muže v souladu s těmi nejlepšími morálními vlastnostmi. Samozřejmě by bylo chvályhodné, kdyby se vladař mohl chovat pouze podle svých dobrých vlastností. Ovšem za obrovský omyl považuje přesvědčení, že s těmito ctnostmi lze dosáhnout ušlechtilých cílů a velkých věcí. Vladař, jenž by se takto zachoval, zcela jistě neuspěje, což Machiavellimu potvrzuje i jeho dřívější zkušenost na politickém poli i studium dějin. Na rozdíl od dosavadního myšlení si

---

⁴³ WHITE, M., *Machiavelli- nepochopený muž*, s. 205.

⁴⁴ GORFUNKEL, A. CH., *Renesanční filosofie*, s. 160.

⁴⁵ Tamt., s. 45- 46.

uvědomuje, že k tomu, aby vladař dosáhl cti a slávy, se nemůže chovat vždy jen v harmonii s křesťanskými ctnostmi. Dokonce vidí ochotu vykonávat sílu jako ústřední prvek dobré knížecí vlády.⁴⁶

Machiavelliho pojetí tématu ctnost je důležité z toho důvodu, že se liší od dosavadní tradice a kritizuje tehdejší náboženství - křesťanství. Vyvolává otázku ctností s varováním, že se jeho analýza bude radikálně odlišovat od tehdejší humanistické tradice. Hlásá návrat k antice, křesťanství považuje za chybu, jež odnaučila člověka tradičním, pohanským ctnostem. Než se začnu zabývat Machiavelliho pojetím ctnosti, je třeba říci, že moudrý vladař musí umět oddělit ctnosti osobní od ctností veřejných. Pokud se některá soukromá vlastnost neshoduje s těmi, kterými by měl disponovat pravý panovník, je třeba tuto osobní slabost potlačit a vyhnout se jí.⁴⁷ Není nutné, aby měl vládce všechny vlastnosti, které jsou kladné, ale měl by budit dojem, že jimi disponuje. Pokud je však má, je nežádoucí, aby se jimi vždy řídil. „Ať si je shovívavý, lidský, zbožný, upřímný, ale všeho do času. Jakmile vznikne potřeba opaku, nesmí zaváhat. Zejména od nového vládce se nemůže čekat samá dobrota. Bývá okolnostmi doslova přinucen jednat proti všem příkázáním, božím i lidským, ohnout se po větru, když není zbytí a žádá si to zájem koruny.“⁴⁸

Renesanční pojetí oslavuje muže pokorné a neprůbojné, k čemuž se Machiavelli staví zády.⁴⁹ Naopak energii, průbojnost, smělost, houževnatost, statečnost a rozhodnost staví nad tyto ctnosti, jako vlastnosti pravého muže, vladaře i bojovníka. Za největší ctnost je bezesporu považována láska k vlasti. Sám Machiavelli byl vlastenec a svou zem nadevše miloval. Jeho nejrevolučnějším názorem bylo, že kruté chování je také ctnost - v případě, že se použije tak, jak má, na začátku vlády, krátce a účelně. V žádném případě neomlouvá zločiny, jež pramení z lidské slabosti či nenávisti.

Machiavelliho názory jsou často názory chybně interpretovány jako oslavující a podporující zlo. Krutost však podporuje jen a pouze v případě, že je podmíněna

---

⁴⁶ SCHMITT, C. B. (ed.). *The Cambridge History of Renaissance Philosophy*, s. 432.

⁴⁷ SCHMITT, C. B. (ed.). *The Cambridge History of Renaissance Philosophy*, s. 432- 433.

⁴⁸ MACHIAVELLI, N. *Úvahy o vládnutí a vojenství: Vladař, úvahy o umění válečném, Rozpravy o prvních deseti knihách Tita Livia*, s. 57.

⁴⁹ VIROLI, M., *Machiavellis God*. Princeton: Princeton University Press, 2011, s. 66.

nutností. Žádá - li nutnost po vladaři činit proti lidskosti, nelze ji ignorovat či se jí stavět na odpor. Takový zločin, který přispěje k rozvoji vlády i státu, je tolerován a dokonce vyžadován pro dobro země. Sám Machiavelli říká, že velká jména historie by nikdy nedosáhla své moci a slávy bez prolité krve.⁵⁰ Není tedy stoupencem zla, upozorňuje, že pokud není nutné chovat se proti morálce, pak je takové chování nežádoucí a neomluvitelné. Podle Machiavelliho musí panovník hned na počátku své vlády zvážit vše, co ho ohrožuje, a pokud musí použít násilí, tak pouze v „sebeobraně“, naráz a dále se k němu nevracet. Machiavelli se k použití násilí vyjadřuje takto: „Pokud je lze vůbec ospravedlnit, pak pouze zpočátku, jako akt sebeobran, a naráz. Ve chvíli však, kdy je vláda upevněna, není žádný rozumný důvod v násilnostech pokračovat, a je naopak třeba pečovat o blaho poddaných. Za špatné a neospravedlnitelné násilí bych označil to, jehož přibývá, přestože se ho zpočátku použilo málo, opakuje se, místo toho, aby ho ubývalo.“⁵¹ Po vykonání zla se tedy vladař musí opět vrátit k dobrodiní a ukázat občanům, že preferuje vládu bez krveprolití a násilí používá, jen pokud je to bezpodmínečně nevyhnutelné. King tento názor Machiavelliho shrnuje těmito slovy: „Úctyhodné vlastnosti, které se týkají dodržování slibů a prokazují milosrdenství, jsou velmi chvályhodné na papíře, ale člověk, který přenáší tyto morální zásady do politické arény, je sám výrazně ohrožen.“⁵²

V osmé kapitole *Vladaře* je zmíněno, že Machiavelli obdivoval Hannibala. Zde však vyvrací, že by to bylo pro jeho krvelačné vraždy, zrady přátel či bezohlednost. Tyto vlastnosti nepovažuje za ctnostné, nelze se jimi proslavit. Sám říká, že „nelze označit za ctnost vraždění spoluobčanů, zradu přátel, věrolomnost, bezbožnost a bezohlednost, tím člověk může získat moc, nikdy však slávu. Na druhé straně však nemůžeme přehlédnout jeho statečnost a vynalézavost v boji, jimiž se postavil po bok nejslavnějším vojevůdcům. Přes to všechno však jeho ukrutnosti, nelidskost a zločiny

---

⁵⁰ Zde hovoří o čtyřech jménech- Mojžíš, Kýros, Théseus, Romulus. (MACHIAVELLI, N. *Úvahy o vládnutí a vojenství: Vladař, úvahy o umění válečném, Rozpravy o prvních deseti knihách Tita Livia*, s. 29.)

⁵¹ Tamt., s. 39.

⁵² KING, R., *Machiavelli: Philosopher of power*, s. 157.

jsou tak velké, že nedovolují, abychom ho ctili jako velkého člověka. Nic z toho, čeho dosáhl, nebylo zásluhou jeho dobrých vlastností nebo štěstí.“⁵³

Ani Maxmilián, císař Svaté říše římské, se nemůže rovnat pravému muži, který disponuje potřebnými ctnostmi. Na svých diplomatických cestách měl Machiavelli možnost tohoto státníka pozorovat a vyhodnotil ho jako vzor pro naprosto neschopného panovníka. Dá se říci, že Maxmilián byl pravým opakem moudrého vladaře, neměl snad jedinou vlastnost, jež by pro tuto funkci byla vhodná. Jeho nerozhodnost, nejistota i laxnost způsobily v říši naprostý chaos. Nikdo nikdy předem netušil, jak se císař příště rozhodne a zda své rozhodnutí na poslední chvíli nezmění.⁵⁴

Moudrý vladař nemá opustit dobro, pokud mu to nediktuje nutnost. Musí se přizpůsobit událostem své doby a v rámci toho konat tak, jak je nejlepší pro politiku země. Každý vladař má v sobě jak stránku lidskou, tak stránku zvířecí. Musí vždy vyzdvihnout tu, která je v souladu s nutností.⁵⁵ Skinner říká, že Machiavelliho revolučnost se zakládá právě na změně definice klíčového pojmu *virtú*: „Machiavelli odlišuje význam tohoto pojmu od jakéhokoli nutného spojení se základními a vladařskými ctnostmi. Místo toho dokazuje, že pro vladaře, který má opravdovou *virtú*, bude určujícím rysem ochota udělat, co diktuje nutnost - ať je to čin ničemný nebo ctnostný-, aby dosáhl nejvyšších cílů.“⁵⁶

Za panovníka, který byl obdařen velkou mírou *virtú*, Machiavelli označuje Caesara Borgia. Tento vládce měl všechny potřebné druhy vlastností, jež mu předeslali potenciál k velkým věcem, cti a slávě. Během svých diplomatických posláních vedl s vévodou mnoho rozhovorů, ve kterých mu Borgia naznačil svou politiku, ambice a způsob vlády. Machiavelli byl nadšeným příznivcem vévodových skvělých plánů, jeho statečností, cílevědomostí, odvahou i schopnostmi. Dokonce si troufal tvrdit, že Borgia je někdo, „na koho lze pohlížet jako na novou mocnost v Itálii“.⁵⁷ Vévoda z Valentina, jak byl Borgia nazýván, splňoval všechny předpoklady pro cíl, jež mu Machiavelli vytyčil. Disponoval *virtú* a přes všechny své dobré a morální vlastnosti neváhal v době

---

⁵³ MACHIAVELLI, N. *Úvahy o vládnutí a vojenství: Vladař, úvahy o umění válečném, Rozpravy o prvních deseti knihách Tita Livie*, s. 37.

⁵⁴ SKINNER, Q., *Machiavelli*, s. 23.

⁵⁵ GARIN, E. (ed.) *History of Italian Philosophy, Volume I.*, s. 497.

⁵⁶ SKINNER, Q., *Machiavelli*, s. 49.

⁵⁷ SKINNER, Q., *Machiavelli*, s. 17.

ohrožení použít sílu, aby upevnil svou pozici. Do čela své armády postavil Ramira de Orca, který svou tvrdostí zavedl pořádek a klid. Když vévoda dosáhl svého a tvrdost byla spíše na škodu než k užitku, dal Ramira zlikvidovat. Tímto činem byl Machiavelli ohromen a šokován zároveň. Osudnou se vévodovi stala chyba, kterou učinil, když svého někdejšího nepřítele Julia II.⁵⁸ dosadil na papežský stolec a tím si pod sebou podřízl větev. V papežovi přetrvávala nenávist, která se projevila tím, že sliby, které vévodovi dal, nejen nedodržel, ale ještě nechal Borgiu uvěznit.

Machiavelliho zklamalo, že se vévoda nechal tak snadno oklamat. „Vévoda nikdy neměl dopustit, aby se stal papežem ten z kardinálů, kterému dříve nějak ublížil, nebo někdo, kdo z něj mohl mít oprávněný strach. Je velmi naivní a mylné domnívat se, že mocní pro nová dobrodiní zapomenou na staré křivdy.“⁵⁹ Další věc, která vévodovi nepřála a trvale mu znesnadňovala plány, bylo štěstí. Začalo se od něj odvracet, což nečekal, zcela ho ohromilo to a vysílilo. Machiavelli si je jistý, že nebyť nepřítel štěstí, dosáhl by Borgia se svou *virtú* ještě mnoha velkých činů.⁶⁰ Usednutím Julia II. na papežský stolec mělo jak pro Itálii, tak pro samotného Machiavelliho fatální následky. Ve válečných záležitostech jednal papež velmi odvážně a bez rozmyslu, byl netrpělivý a nedisciplinovaný. Machiavelli tuto vlastnost zprvu obdivoval, zvláště když díky tomuto přístupu Julius dobyl Perugii a Bolognu.⁶¹ Později však pohlížel na jeho jednání kritičtěji, když papež neuváženě postavil své malé vojsko proti Francii. Postupoval prudce a Machiavelli dostal strach, že by se tato troufalost mohla odrazit na osudu Itálie. Dospěl k názoru, že tento čin (a mnoho jiných jemu podobných) vyšel jen proto, že na papežově straně stála *Štěstěna*. Když se od něj začala odvracet, Julius byl nucen požádat o pomoc Ferdinanda Španělského, jenž svými vojáky posílil papežské vojsko. Část Itálie tak zůstala v područí Španělů, kteří se proti ní obrátili, a na trůn dosedli Medičejští.

Za příklad dobrého fungování státu uvádí Machiavelli Řím, za jehož velikostí stojí především velké množství *virtú* ve státě. Od svého založení měl štěstí na schopné

---

⁵⁸ JULIUS II., papež v letech 1503-1513. (FISCHER, H. J. *Dějiny papežů*. Olomouc: Fontána, 2005, s. 99)

⁵⁹ MACHIAVELLI, N., *Úvahy o vládnutí a vojenství: Vladař, úvahy o umění válečném, Rozpravy o prvních deseti knihách Tita Livia*, s. 36.

⁶⁰ Tamt., s. 34-36.

⁶¹ PROCACCI, G., *Dějiny Itálie*, Praha: Lidové noviny, 1997, s. 109.

a moudré vladaře a vojevůdce, kteří vycvičili statečnou armádu znalou vojenského umění. Nezdolnost Říma lze vysvětlit jako souhru dvou faktorů. Za prvé, Řím měl minimálně jednou za čas vládce, který dokázal zemi pozvednout, vládce, jenž disponoval obrovskou *virtú*. K udržení jakéhokoli politického zřízení je potřeba nejen vhodný panovník, ale především ochota řadových občanů. Ti musí být schopni udělat všechno proto, aby přispěli k zachování státu i za cenu vlastního štěstí. To znamená, že *virtú* musí mít celá obec, a každý jednotlivec musí být ochoten potlačit své zájmy na úkor zájmů státu, ať už je jeho konání dobré, nebo nikoli.⁶²

Když se Machiavelli zabývá otázkou ochrany vlasti, tak říká, že občan nesmí brát v úvahu co je spravedlivé či nespravedlivé, milosrdné či kruté, chvályhodné či hanebné. Musí odhodit stranou všechny skrupule a řídit se až do krajnosti takovým plánem, který jí zachová život a svobodu“.⁶³ V Římě bylo vlastenectví velmi silné a stavělo se nad zájmy jednotlivce, jeho přátel i rodiny, což je jeden z důvodů, proč se Římu dařilo a vyrostlo z něj impérium.

Při založení města je zapotřebí silný jednotlivec, při dobrém fungování státu pak schopné obyvatelstvo. Panovník musí dbát na to, aby se postaral o dobré fungování státu nejen za svého života, ale aby zanechal odkaz dalším generacím v podobě dobře připravené a prosperující země. Obyvatelstvo pak nesmí zlenivět, mocní muži ze zástupců lidu nesmí začít používat svou moc na prosazování vlastních potřeb. Podle Machiavelliho musí být občané obezřetní ve věcech míru a války, musí vědět, jak rozhodovat při dalším postupu. Musí být odvážní, aby mohli chránit svou čest, svobodu a velikost rodné obce, rovněž musí zůstat dobře uspořádaní v občanských záležitostech.⁶⁴ Trefně se vyjádřil o Machiavelliho pojetí *virtú* Skinner, který řekl: „Mít *virtú* tedy znamená být ochoten udělat všechno, co je nutné pro dosažení slávy a velikosti obce, ať jsou to činy samy o sobě dobré nebo zlé. To pokládá za nejpřednější a nejdůležitější rys politického vůdcovství.“⁶⁵

---

⁶² SKINNER, Q., *Machiavelli*, s. 64.

⁶³ Tamt., s. 65.

⁶⁴ GARIN, E., *History of Italian philosophy, Volume I. S.*

⁶⁵ SKINNER, Q., *Machiavelli*, s. 64.

3.3 ŠTĚSTĚNA

V neposlední řadě potřebují vladaři štěstí, bez něhož by nebylo možné ničeho dosáhnout. Ovšem *Štěstěna* je nakloněna mužům, kteří disponují *virtú*, proto je třeba snažit se o co největší přízeň. Machiavelli zdůrazňuje, že se nelze vložit do rukou *Štěstěny* a spoléhat na její přízeň, nicméně bez jejího přátelství neexistuje šance na úspěch. Je třeba vzít osud do svých rukou a začít jednat. Povinností každého občana není jen žít nebo být, ale také něco udělat.⁶⁶ Řím měl štěstí na velké vladaře, kteří nenechali zemi ležet ladem a starali se o její blaho nejen za dob své vlády, ale i pro své nástupce. Nejen díky moudrým panovníkům a přízni *Štěstěny* se stal světovým impériem. Především jeho lid, vojenští velitelé, válečná příprava, kvalita armády a statečnost vlastenců stojí za úspěchy Říma.⁶⁷ Sleduje část římské historie, kde dominují schopní panovníci, omezující zákony a smíšená forma vlády, již ukazuje jako neúčelnější. Naproti tomu je Florencie vojensky neschopná, plná korupce a nevolnictví. Jako město založené ostatními má jen malou naději na pokrok.⁶⁸

Římští historikové a moralisté viděli *Štěstěnu* jako dobrou bohyni, po jejímž spojenectví touží všichni lidé, protože přináší moc a slávu. Pokud se na ni však vládce bude příliš spoléhat a nechá *Štěstěnu*, aby ho vynesla, může o to hůře dopadnout, až se k němu obrátí zády. Má velkou moc, ale zároveň je vrtkává a nestálá. Moudrý vládce musí vzít v úvahu její vlastnost nejpodstatnější: totiž, že je žena. Aby člověk získal její přízeň, musí ji okouzlit a přesvědčit, aby se přiklonila na jeho stranu. Jen pravý muž, statečný a odvážný, ji dokáže získat na svou stranu.⁶⁹ S nástupem křesťanství bylo toto pojetí vyvráceno. Zůstal zachován názor, že *Štěstěna* je žena, zůstává však navzdory všemu lidskému snažení slepá. Není přítelkyní, ale nezkrotnou silou, jež je marnivá a lhostejná.

---

⁶⁶ Tamt., s. 493.

⁶⁷ MACHIAVELLI, N., *Úvahy o vládnutí a vojenství: Vladař, úvahy o umění válečném, Rozpravy o prvních deseti knihách Tita Livia*, s. 242- 243.

⁶⁸ Tamt., s. 20.

⁶⁹ SKINNER, Q., *Machiavelli*. S. 33-34.

Středověcí křesťané jako Dante chápali *Štěstěnu* jako duchovnost a ženskost stvořenou Bohem. Boccaccio jasně uvádí, že má *Štěstěna* nelítostnou a nevyrovnanou povahu, přeskupuje lidské záležitosti svým nevyzpytatelným způsobem, jenž postrádá plán.⁷⁰ Muži se odevzdávali do rukou *Štěstěny*, byli proti ní bezmocní a hloupě v ni věřili. Její dary jsou člověku zcela vzdálené, není jich hoden a nemá jakýkoli smysl se o ně pokoušet. Podle Skinnera „Štěstí nemůže tkvít v nahodilostech tohoto smrtelného života, a tak nám má pomoci, abychom opovrhovali všemi pozemskými záležitostmi a v nebeské radosti jásali, že jsme od pozemských věcí osvobozeni“.⁷¹

Bůh tedy vložil moc do rukou *Štěstěny*, ta má velké muže odlákat od pozemských radostí, moci a slávy, která je nepodstatnou a nedůležitou. Tento pohled si zachoval dlouhou tradici a usídlil se v myslích křesťanských filosofů. Existují však i jiné soudobé názory, např. Petrarca⁷² či Pontana⁷³. Petrarca měl o poznání optimističtější pohled před celou dosavadní tradicí, když tvrdil, že muži mají proti *Štěstěně* šanci a měli by se na ni připravit a vyzbrojit. Podle Pontaniho je pravou pravdou v lidském životě opatrnost, nikoli štěstí. Muži mají *Štěstěnu* ve svých rukou, můžou otáčet vlivem událostí. Tento nový názor přinesl nové chápání významu pojmu *Štěstěna*. Začíná se slavit návrat k starší představě, ve které je třeba oddělit štěstí a osud. Svobodná vůle se začíná brát v úvahu jako vlastnost člověka, s níž může se *Štěstěnou* soupeřit.

Člověk už není pouhou loutkou a začíná mít vliv na formování svého osudu. Machiavelli se přiklání k tomuto pojetí, opět se projevuje jeho tendence preferovat antiku a zatracovat křesťanství. *Štěstěnu* vidí jako ženu, kterou je třeba si naklonit a získat její pozornost. Nejvíce oceňuje statečnost: „Odvážnému štěstí přeje.“⁷⁴ Tudíž od statečného vira se *Štěstěna* neodvrátí, naproti tomu zbabělost, strach a nedostatek *virtú* ji dohánějí k nepřičetnému vzteku. Pravý muž je divoký, má vlastnosti, jakými je smělost až prudkost, zachází se *Štěstěnou* rázně a sebevědomě. Dává přednost mladším

⁷⁰ KING, R., *Machiavelli*, s. 152.

⁷¹ SKINNER, Q., *Machiavelli*, s. 35.

⁷² PETRARCA, FRANCESCO, žil v letech 1304-1374, obdivovatel Platóna. (McGREAL, I. P., *Velké postavy západního myšlení*, s. 83.)

⁷³ PONTANO, GIOVANNI, Italský humanista a politik, žil v letech 1429-1503. (PROCACCI, G., *Dějiny Itálie*, s. 78.)

⁷⁴ MACHIAVELLI, N., *Úvahy o vládnutí a vojenství: Vladař, úvahy o umění válečném, Rozpravy o prvních deseti knihách Tita Livia.*, s. 71-72.

mužům, protože jsou jistější, mají ostré lokty, postupují méně opatrně a s větší sebedůvěrou, proto mohou *Štěstěnu* více okouzlit.⁷⁵ Dokonce se objevuje erotický nádech, podle Machiavelliho je třeba se k ní chovat neurvale, protože má možná zvrácenou radost a potěšení z drsného zacházení. Ti, kdo s ní zacházejí neurvale a s neúctou nad ní získají navrch.⁷⁶ Jako ženu je třeba ji porazit a donutit, zacházet s ní hrubě, a tak mu odpoví nejlépe.⁷⁷ „Vždycky je plodnější jednat rázně, než opatrnicky, protože *Štěstěna* je žena, a jen dokud ji ovládáš pevnou rukou, udržíš si ji. Přeje mladým, prudkým a smělym, odvrací se od chladných počtářů.“⁷⁸

Před Machiavellim se mluvílo především o vítězství nad *Štěstěnou* prostřednictvím přátelského a harmonického vztahu k ní. Myšlenka jejího podvolení pomocí týrání je považována za machiavellský názor, ale objevuje se už v minulosti, např. u Senecy nebo Piccolominiho. Podle Machiavelliho může *Štěstěna* dopomoci vladaři získat světskou slávu a čest, pokud mu zůstává nakloněna. Nelze se na ní však spoléhat, protože je vrtkavou a nejnespolehlivější silou a dokáže se odvrátit a podkopnout nohy.⁷⁹ Na počátku druhé knihy *Rozprav* Machiavelli jasně dokazuje, že ani takové impérium, jako byl Řím, nemohlo spoléhat pouze na *Štěstěnu*. „Samotné štěstí by bylo zdaleka nestačilo a musela by se k němu pojit i velká dávka vojenské i politické vlastnosti. Taková říše si vlastně svou autoritu sama volí, s kým a kdy chce a bude válčit. Ostatní stačí chytře uchláholit a otupit jejich pozornost.“⁸⁰

---

⁷⁵ GARIN, E, *History of Italian Philosophy, Volume I.*, s. 497.

⁷⁶ SKINNER, Q., *Machiavelli*, s. 38.

⁷⁷ KING, R., *Machiavelli*, s. 155.

⁷⁸ MACHIAVELLI, N., *Úvahy o vládnutí a vojenství: Vladař, úvahy o umění válečném, Rozpravy o prvních deseti knihách Tita Livia.*, s. 73.

⁷⁹ SKINNER, Q., *Machiavelli*, s. 40.

⁸⁰ MACHIAVELLI, N., *Úvahy o vládnutí a vojenství: Vladař, úvahy o umění válečném, Rozpravy o prvních deseti knihách Tita Livia.*, s. 242.

3.4 OSUD A SVOBODNÁ VŮLE

V Machiavelliho době vládne pojetí, kdy je osud člověka předem dán a lidé jsou jen malými loutkami v řádu univerza, než aby se svým údělem dokázali něco udělat. Proto se lidé osudu raději podřídí a oddají se do jeho moci, což Machiavelli přikládá laxnosti a lenosti. Lidé jsou zkrátka příliš pohodlní, tak raději věří, že je vše předem dané, než aby se to pokusili zvrátit. V křesťanské době plné velkých změn se tato lidská vlastnost ještě umocňuje. Machiavelli naopak zdůrazňuje význam svobodné vůle, jež řídí život z poloviny tak, jako osud. Člověk si tedy alespoň z části může formovat svou vlastní budoucnost.⁸¹ „Záměry osudu našťěstí nikdo nezná, ale právě proto by člověk v žádné situaci neměl klesat na mysli a zoufat, ale věřit a pracovat pro lepší příští.“⁸²

Osud je přirozenou silou, která na lidské bytosti působí jako násilná nutnost, ovšem jen do té doby, než ji nějaká velmi silná *virtú* nezklidní. Člověk tedy může unikat svému osudu, a to prostřednictvím ctnostných činů, své vůle, politických a náboženských motivů. V 25. kapitole *Vladaře* Machiavelli používá metaforu. Když se rozbouří poklidná řeka, vytrhává stromy a boří obydlí. Před její zuřivostí v tu chvíli každý prchá a nikdo se jí nepostaví na odpor. Podle Machiavelliho je to stejně tak i s lidmi a jejich mocí postavit se osudu. Radí jim, aby učinili předběžná opatření, dokud je situace klidná, předběžně se přichystali na nečekané situace. V této otázce je důležité, jak je země připravena na potenciaální ohrožení, jak se s ním člověk dokáže vyrovnat. Pokud jsou postavené hráze a násypy a tím vodu odkloní, nebo minimálně zmírní její rychlost, nebude tak nebezpečná.⁸³ Totéž platí i pro osud. Ten neukazuje svou sílu, když jsou lidé připraveni se mu postavit čelem, naopak když jsou lidé nepřipraveni a osud je zaskočí, reaguje se zuřivostí a nevídanou silou.⁸⁴

Itálie si sama může za to, že se hroučí. V poklidných dobách, kdy nehrozilo nebezpečí, upadla do přesvědčení, že ji nemůže nic překvapit. Stalo se, protože neměla postavené hráze a násypy. Kdyby se na hrozbu připravila, mohla minimalizovat, nebo

---

⁸¹ MACHIAVELLI, N., *Úvahy o vládnutí a vojenství: Vladař, úvahy o umění válečném, Rozpravy o prvních deseti knihách Tita Livie*, s. 71.

⁸² Tamt., s. 275.

⁸³ Tamt., s. 72.

⁸⁴ GARIN, E., *History of Italian Philosophy, Volume I*, s. 495.

dokonce odklidit škody.⁸⁵ Nicméně pokud dva dělají totéž, není to totéž. Ubránila by se Itálie, kdyby byla připravena stejně, jako např. Španělsko či Francie?

Člověk v sobě má určité zakódované vlastnosti, podle kterých jedná, jsou pro něho přirozené. Každý vladař tedy ke svému cíli dospěje jiným způsobem. Proč se někomu vyplatí užít určité pravidlo a jinému se to naopak vymstí, když se chová autenticky? V této souvislosti Machiavelli předkládá příklad vladaře Pierra Soderiniho. Ten panoval s laskavostí a opatrností a jeho vláda prosperovala, dokud panovaly časy příznivé takovému jednání. V okamžiku, kdy se časy změnil, nedokázal přizpůsobit své chování nové době, a proto padl. Nezvládl změnit své jednání ze dvou důvodů. Za prvé těžko se mění způsob vlády, který je do té doby úspěšný. Za druhé nebyl schopen poučit se z historie a přizpůsobit se temperamentu doby.⁸⁶

Recept na dobrou vládu tedy lze nalézt v přizpůsobování se době a okolnostem. Jistě, můžeme čerpat z historie, Machiavelli dokonce doporučuje brát si příklad z jednání velkých mužů a prosperujících zemí. Ovšem vždy musíme myslet na to, v jaké žijeme době a přizpůsobit se stále měnícím podmínkám.⁸⁷ Machiavelli tedy na jednu stranu tvrdí, dobře vše promyšlet a nejednat zbrkle. Na druhou stranu je přesvědčen, že kdo bude jednat rázně, dosáhne větší moci a slávy. Bude při něm totiž stát *Štěstěna*, jíž toto jednání imponuje.⁸⁸

---

⁸⁵ MACHIAVELLI, N., *Úvahy o vládnutí a vojenství: Vladař, úvahy o umění válečném, Rozpravy o prvních deseti knihách Tita Livie*, s. 72.

⁸⁶ KING R. (ed.) *Machiavelli, philosopher of power*, s. 176.

⁸⁷ MACHIAVELLI, N. *Úvahy o vládnutí a vojenství: Vladař, úvahy o umění válečném, Rozpravy o prvních deseti knihách Tita Livie*, s. 72.

⁸⁸ Tamt, s. 169.

3.5 BŮH A NÁBOŽENSTVÍ

Ve středověku se stává dominujícím a prakticky jediným oficiálním náboženstvím křesťanství. Podle křesťanství je třeba žít tak, aby chování bylo v souladu s morálkou, cílem je přiblížit se Bohu a zajistit si cestu k blaženému posmrtnému životu. Machiavelli se staví zády k tendenci potlačení pozemských slastí. Křesťanská vize předkládá nejvyšší dobro v pohrdání lidskými věcmi, vyzdvihuje pokoru a poníženost a tento obraz ideálního člověka napomáhá k úpadku velkých národů. Podle Machiavelliho se pod rouškou učení o pravdě a správné cestě ke spasení, skrývá spíše oslabení světa v rukou ničemů.⁸⁹

Křesťanství sice dává návod na pravdu a cestu ke spáse, ale učí přenášet naděje člověka na nebesa, což je chybné přesvědčení, Machiavelli kritizuje pohrdání světskou slávou.⁹⁰ Podle Garina Machiavelli při úvahách o tom, co by bylo pro lidstvo nejlepší, doporučuje návrat ke kořenům a k přirozenosti, která byla charakteristická pro počátek humanistické kultury.⁹¹ Středověk a jeho náboženství je krokem zpět, je třeba vyzdvihnout absolutní pravdu na zemi. Machiavelli obrací pozornost od Boha k člověku. Mohlo by se proto zdát, že Machiavelli neuznává náboženství, ovšem opak je pravdou. Bez náboženství by nebylo možné fungovat, má vliv společenskou funkci i morální pohledy a je užitečným pro policejné cíle. Přiznává křesťanství jeho pozitivní stránku, což je dopad na formování lidské společnosti, zajišťuje duchovní jednotu lidu i státu.⁹²

Jako vlastenec je však zklamán, protože v evropské a zejména italské společnosti se tradiční křesťanství od dob svého založení nedochovalo a jeho modifikovaná forma neumožňuje tak šťastný život. Podle Machiavelliho na tom nese vinu církve. Svou kritiku nedává najevo nijak okázale, ve *Vladaři* se jí zabývá jen okrajově v 11. kapitole, kde uvádí, že „je zřizuje a zachovává Bůh a ode mě by bylo nadutostí a opovržlivostí se o nich zmiňovat“.⁹³ Nadto následuje výčet papežů a jejich

---

⁸⁹ SKINNER, Q., *Machiavelli*, s. 74.

⁹⁰ VIRROLI, M., *Machiavellis God*, s. 67.

⁹¹ GARIN, E., *History of Italian Philosophy, Volume I*, s. 490.

⁹² GORFUNKEL, A. CH., *Renesanční filosofie*, s. 159.

⁹³ MACHIAVELLI, N., *Úvahy o vládnutí a vojenství: Vladař, úvahy o umění válečném, Rozpravy o prvních deseti knihách Tita Livia*, s. 43.

počinů, na konci kapitoly poté přesvědčení, že současný papež Lev X.⁹⁴ našel silný a mocný pontifikát, který se mu podaří udržet a zvelebit.⁹⁵ V *Rozpravách* si už servítky nebere a naplno přiznává, že úpadek Itálie je vinou římské církve. Kvůli ní totiž ztratila náboženství, které je natolik potřebné pro udržení státu a jeho obyvatel.⁹⁶ Římská církev nebyla nikdy natolik mocná, aby byla schopna udržet fungující stát, ale jelikož nechce sjednocenou Itálii, nechá ji raději skomírat, než aby ji předala do jiných rukou. To je to, co z ní podle Machiavelliho dělá zemi nesjednocenou, nesvornou a slabou.⁹⁷

Aby měl stát pevné základy a ukázněný lid, je třeba podporovat víru, posilovat vše, co jí prospívá, udržovat ji v původním stavu. Přitom je nedůležité, jestli se víra zakládá na pravdě, či nikoli. Skinner tuto Machiavelliho myšlenku shrnuje: „Náboženské instituce mohou sehrát podobnou úlohu jako vynikající jedinci a pomoci své obci, aby dosáhla velikosti - to je tajemství, jež znali staří Římané, a novodobý svět je zapomněl. Náboženství totiž lze použít, aby - případně i zastrašováním - přimělo řádové občany, aby dávali přednost dobru obce před jakýmkoli jiným dobrem.“⁹⁸ Díky mnoha zázrakům se v Římě se posílilo náboženství a mocný a moudrý vladař se jím bude ohánět, ať už mu skutečně věří či nikoli. V *Rozpravách* se Machiavelli rozepisuje o nesmírné důležitosti posilování víry v zemi: „Kdo chce vytvořit pevný stát, lid svorný a ukázněný, musí tedy pečovat o neporušenost nosných pilířů náboženství, podporovat a posilovat vše, co náboženství prospívá, ať už tomu sám věří, či ne.“⁹⁹ Dobře použít a využít víru lidu je nezbytné pro udržení civilizované společnosti. Bohužel, novodobí Italové nepochopili význam posilování lidu skrze náboženství, země ztratila zbožnost a je jako nejméně pobožným národem, také národem nejzkaženějším.¹⁰⁰

Pod vlivem víry, ze strachu i respektu k ní, může schopný vladař zastrašit obyvatelstvo, podpořit jejich vlastenectví a přimět ho prakticky k čemukoli. Především

⁹⁴ Lev X., papež v letech 1513- 1521, vlastním jménem Giuliano de Medici (FISCHER, H. J. *Dějiny papežů*, s. 99.)

⁹⁵ MACHIAVELLI, N., *Úvahy o vládnutí a vojenství: Vladař, úvahy o umění válečném, Rozpravy o prvních deseti knihách Tita Livie*, s. 44.

⁹⁶ Tamt., s. 180.

⁹⁷ Tamt., s. 182.

⁹⁸ SKINNER, Q., *Machiavelli*, s.73.

⁹⁹ MACHIAVELLI, N., *Úvahy o vládnutí a vojenství: Vladař, úvahy o umění válečném, Rozpravy o prvních deseti knihách Tita Livie*, s. 181.

¹⁰⁰ Tamt., s. 72.

Numa a Romulus pak byli schopni využívat náboženství pro svůj prospěch a probudit v obyvatelstvu děs a strach z porušení přísahy, kterou slíbili pod božským dohledem svému vládcovi. V *Rozpravách* Machiavelli říká: „Nikomu z velkých mužů minulosti se nepodařilo vnutit poddaným nové převratné pořádky bez opory náboženství.“¹⁰¹ Pullariové¹⁰² odrazovali od boje, nebo dodávali bojovného ducha, záleželo na znameních, která vyzozorovali před bojem. Tyto věštby sloužily především jako chytrá a šikovná manipulace, která armádě dodala odvahy. Machiavelli opět chválí starověký Řím za schopnost využít náboženství ve svůj prospěch.¹⁰³ Pochopili to Římané, pochopili to i ostatní národy, jen Itálie vlivem špatné římské církve nepochopila nic.

To, že Machiavelli neměl rád církve, se projevuje především ve dvanácté kapitole *Rozprav*: „My Italové děkujeme církvi a kněžím za to, že nemáme dnes náboženství, že jsme zkažení a naše vlast se nachází v naprostém úpadku. Sama církve ji vědomě udržuje v rozkolu a nesvornosti.“¹⁰⁴ Skinner dokonce mluví o historce, která se traduje o Machiavelliho vztahu k církvi. Na své smrtelné posteli si k sobě prý nechal povolát kněze, aby se mu vyzpovídal. Vzhledem k předchozím řádkům je toto tvrzení s největší pravděpodobností nesmysl.¹⁰⁵

Machiavelli tedy nebyl příznivcem církve, ale uvědomuje si, že na ni nelze svalovat veškerou vinu. Každý musí s obviňováním začít sám u sebe. Vládce, který si nebyl schopen udržet moc a pozvednout svou zem, za to může děkovat jen sám sobě. Ke konci *Vladaře* se Machiavelli zabývá otázkou, proč Italská knížata ztratila moc. „V míru nepomysleli, že mohou přijít zlé časy, a když nastala doba zkoušek, vzali do zaječích, místo aby honem budovali obranu, a kojili se nadějí, že je jednoho dne povolá lid zpátky, až přeteče číše vítězovi zpupnosti.“¹⁰⁶

Řešení, jak dobře vládnout a pomoci tak Itálii vstát z popela, nabízí Machiavelli Lorenzu Medicejskému v poslední kapitole *Vladaře*. První a nejdůležitější věc, kterou

¹⁰¹ Tamt., s. 179.

¹⁰² Věstci doprovázející armádu až na bitevní pole. (MACHIAVELLI, N., *Úvahy o vládnutí a vojenství: Vladař, úvahy o umění válečném, Rozpravy o prvních deseti knihách Tita Livia*, s. 183.)

¹⁰³ Tamt., s. 184.

¹⁰⁴ MACHIAVELLI, N., *Úvahy o vládnutí a vojenství: Vladař, úvahy o umění válečném, Rozpravy o prvních deseti knihách Tita Livia*, s. 182.

¹⁰⁵ SKINNER, Q., *Machiavelli*, s. 100.

¹⁰⁶ MACHIAVELLI, N., *Úvahy o vládnutí a vojenství: Vladař, úvahy o umění válečném, Rozpravy o prvních deseti knihách Tita Livia*, s. 71.

musí země vykonat je založení vlastního vojska. Napříč celým spisem je zdůrazněna důležitost a nezbytnost tohoto kroku. Italové jsou podle Machiavelliho výbornými vojáky, jen je třeba změnit strategii, taktiku a využít nové zbraně. Postaví-li se do čela sám Lorenzo, Machiavelli nedává nepřátelům žádnou šanci.¹⁰⁷

Stejně jako pro Boha humanistů, tak i pro Boha Machiavelliho je charakteristický smysl pro spravedlnost a mír, nemá rád aroganci a pýchu. Ovšem jednat jen s dobrými vlastnostmi tak, aby to bylo v souladu s náboženstvím a zároveň nejlepší pro blaho vlasti, často zkrátka nelze. Pokud se proto vladař dopustí zla, krutosti, lhaní a přetvářky z těchto důvodů, Bůh mu odpustí. Není třeba volit mezi Bohem a světem, protože jsme na tomto světě, abychom dosáhli cílů božích i za ceny použití zla.¹⁰⁸

Když se Machiavelliho převratná a revoluční teorie dostala do světa, společnost byla jeho názory znechucena. Dodnes se jeho jméno používá převážně v negativním slova smyslu, což pramení především z nepochopení toho, co chtěl Machiavelli říci. Těžko si představit, co mohlo být v době zbožného křesťanství více provokativní než teze, jež nehledí nejen na lidské vyrovnání, ale především na boží soud. Neříká nic o trestu v posmrtném životě, jen předkládá návod „jak páchat zlo“ a bezstarostně tím pohrdá křesťanskou doktrínou, což mu později vysloužilo tak špatnou pověst.¹⁰⁹ Otázku Machiavelli nechává přímo nezodpovězenou, naznačuje však, že pokud vladař činí proti mravnosti pouze v případě nejvyšší nutnosti, koná tak se souladem božím.¹¹⁰ Virolli navíc předkládá, že se Machiavelli neodklonil od Boha a nestaví své názory proti božímu slovu. Sám Bůh je totiž hrozivý, dělá hrozivé věci, tvoří zázraky, sám je hrozný ve své moci a vznešenosti. „Je to právě Bůh, který rozšiřuje své přátelství k těm mužům, kteří se mu stanou podobným a to především přes výkon lásky, a je to

---

¹⁰⁷ Tamt., s. 74.

¹⁰⁸ Důkazy o těchto slovech lze nalézt v Bibli, kde se Bůh neodvrací od Mojžíše, přestože jedná v rozporu s křesťanstvími ctnostmi i tím, co je považováno za dobré. (VIROLLI, M., *Machiavellis God.*, s. 63.)

¹⁰⁹ KING, R., *Machiavelli*, s. 159.

¹¹⁰ Pravděpodobně kvůli Machiavelliho rozporu s křesťanstvím a jeho opomíjení božím soudem se Vettori zdráhal předložit dílo Medičejským. Jistě neshledal práci zkaženou a špatnou, jako mnozí jiní, ovšem přišlo mu nevhodné nabídnout vládci „Příručku pro tyrany“. (KING, R., *Machiavelli*, s. 160.)

Bůh, který nám přikazuje milovat svou vlast a žít podle ctností. Nemůže po nás chtít nemožné, musí tedy odpustit těm, kteří jsou nuceni páchat zlo, aby ubránili vlast.“¹¹¹

---

¹¹¹ VIROLI, M., *Machiavelli's God*, s. 64.

4. ZÁVĚR

Hlavním cílem mé bakalářské práce bylo podat rozbor hlavních pojmů Machiavelliho filosofie v sociálním a politickém kontextu. Zpočátku jsem stručně nastínila Machiavelliho životní dráhu a přiblížila nejvýznamnější díla: *Vladař* a *Rozpravy*. Ve druhé části práce jsem zaměřila svou pozornost na pochopení a následnou interpretaci nejdůležitějších pojmů Machiavelliho filosofie, kterými jsou: lidská přirozenost, ctnosti - virtú, štěstěna, osud a svobodná vůle, náboženství. Každý z pojmů jsem se pokusila vysvětlit nejprve tak, jak ho chápali tehdejší humanisté, poté jsem interpretovala Machiavelliho pojetí. Tímto způsobem jsem se pokusila ukázat Machiavelliho revolučnost a originalitu. Mezi jednotlivými pojmy existuje velká souvislost a vzájemně na sebe navazují, proto jsem práci sestavila systematicky, od přirozenosti člověka až k Bohu.

Většina původních čtenářů Machiavelliho odsoudila či ho, jak říká Skinner, rovnou přirovnala k ďáblu.¹¹² Domnívám se, že to bylo způsobeno především nevědomostí a šokem z revolučních myšlenek. V moderní době se Machiavelliho pověst vylepšuje, bohužel je na něj stále často nazíráno, jako na člověka falešného a zrádného. Napříč dějinami je mnoho osobností disponujících právě těmito vlastnostmi, spojováno s jeho jménem. Pokusila jsem se nahlédnout do Machiavelliho filosofie a upřesnit pravý význam jeho učení. Machiavelli řekl, že lidé nemají rádi změny. Svým novým pojetím a přístupem jim však naboural jistoty, které považovali za samozřejmé. Revolučním se stala právě jeho novost a odlišnost. Člověka vidí jako špatného, proto s ním nelze jednat vždy po dobrém. V nejnutnějším případě je podle Machiavelliho zcela v souladu s morálkou i Bohem použít zlo. Tato myšlenka je však pouze reakcí na lidskou přirozenost, pokud by všichni lidé byli dobří, zmizelo by ze světa i zlo. Domnívám se, že Machiavelli rozhodně nebyl falešný, nebo zrádný. Viděl jen věci takové, jaké opravdu jsou, a nebál se je tak prezentovat. Závěrem lze říci, že Machiavelli byl prvním teoretikem politického umění, poněvadž ve *Vladaři* popsal vztah mezi ovládanými a vládcem. Je škoda, že u filosofa s tak rozsáhlou znalostí politiky prakticky chybí ucelená politická teorie, nebo řešení problému mezi morálkou a politikou. Bez ohledu na to, však posunul hranice chápání politiky a hloubka

---

¹¹² SKINNER, Q., *Machiavelli*, s. 100.

některých jeho analýz zvýšila povědomí o těchto problémech a potřebu stanovení významu politické činnosti.

5. RESUMÉ

At the beginning of this thesis I was dealing with life and work of Niccolo Machiavelli. My attention was focused primarily on the part of his life, which interfered in the politics of Florence. Of his work I gathered from the two most famous books, *The Prince* and *Discourses*. The aim of my thesis was to systematically present the main concepts of Machiavelli's philosophy and see the true nature of his teaching. On the most important concepts I peered from the perspective of contemporary thinkers, then, as Machiavelli saw them. In explanation, I often use examples from his diplomatic journeys, where he had the opportunity to meet with many important rulers and leaders. Based on this experience, he was composing his works, especially *The Prince*. Machiavelli is the name, which it still makes sense today rather negatively. Unfortunately, this opinion arise primarily from the history, when his ideas were incorrectly seen as supporting evil. After almost five hundred years after Machiavelli's death, this view is still current.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

MACHIAVELLI, N. *Úvahy o vládnutí a vojenství: Vladař, Úvahy o umění válečném, Rozpravy o prvních deseti knihách Tita Livia*. Praha: Argo, 2001. ISBN 80-7203-391-3.

SKINNER, Q. *Machiavelli*. Praha: Odeon argo, 1995. ISBN 80-85794-61-6.

WHITE, M. *Machiavelli- nepochopený muž*. Praha: BB/art, 2006. ISBN 80-7341-667-0.

GORFUNKEL, A. CH. *Renesanční filosofie*. Praha: Svoboda, 1987. ISBN neuved.

McGREAL, I. P. (ed.) *Velké postavy západního myšlení*. Praha: Prostor, 1997. ISBN 80-85190-61-3.

HIBBERT, CH. *Florencie: Životopis města*. Praha: Lidové noviny, 1997. ISBN 87-7106-258-8.

FISCHER, H. J., *Dějiny papežů*. Olomouc: Fontána, 2005. ISBN 80-7336-220-1.

PROCACCI, G. *Dějiny Itálie*. Praha: Lidové noviny, 1997. ISBN 80-7106-152-2.

BROTON, J. *The Renaissance: A very short Introduction*. New York: Oxford University Press, 2006. ISBN 978-0-19-28163-0.

KING, R. *Machiavelli, philosopher of power*. Harper Collins e-books, 2007. ISBN 978-06-154508-5.

GARIN, E. (ed.) *History of Italian philosophy, Volume I*. New York: Robopi B. V., 2008. ISBN 978-90-420-2321.

SCHMITT, C. B. (ed.) *The Cambridge History of Renaissance Philosophy*,

VIROLI, M. *Machiavelli's God*. Princeton: Princeton University Press, 2011. ISBN 978-0-691-12412-8.